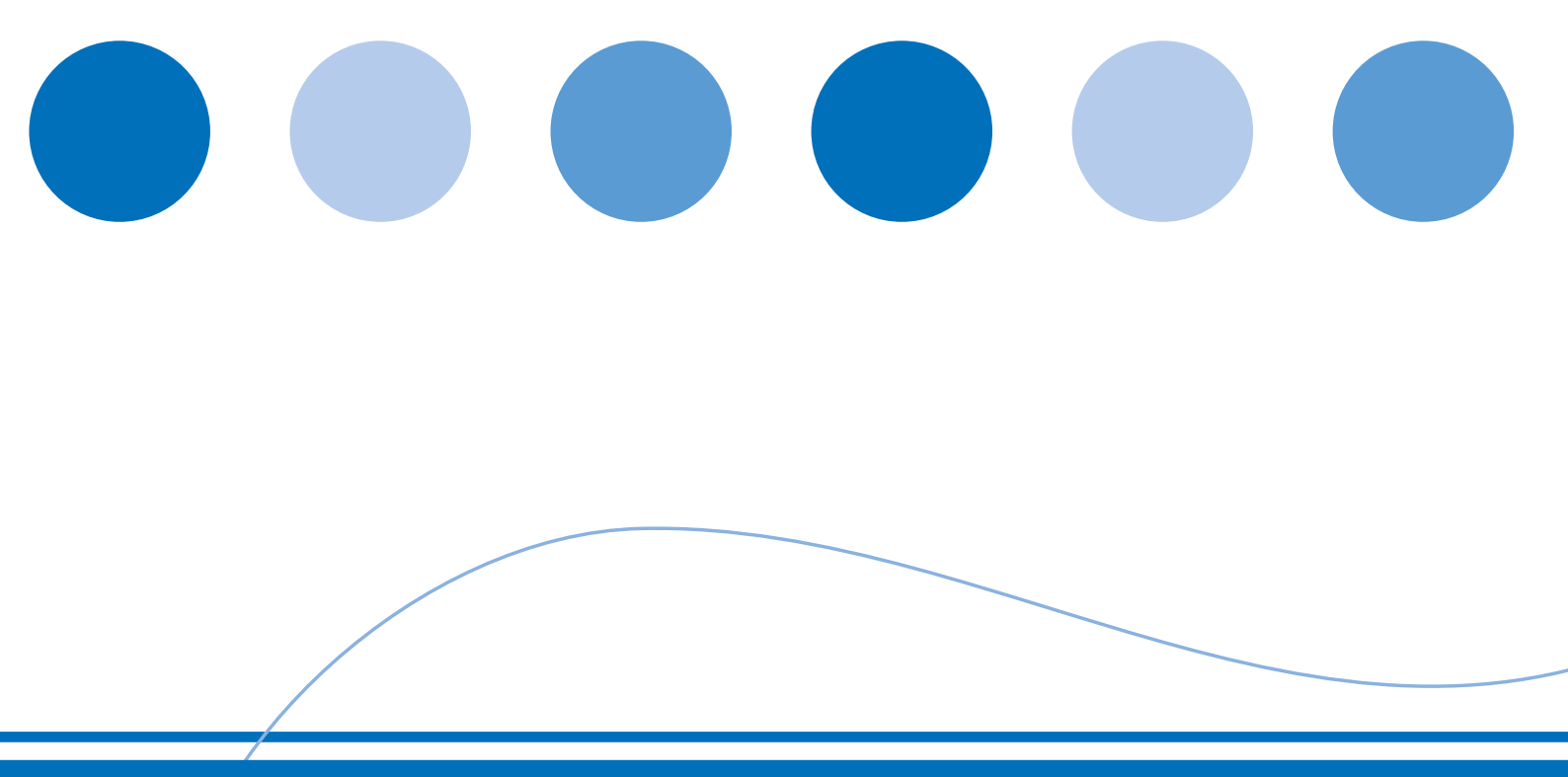

Nationella minoriteter
i förskola, förskoleklass och skola

I denna skrift ges en kort information om nationella minoriteter och deras rättigheter i förskola, förskoleklass och skola. Syftet är att huvudmännen ska få kännedom om vad som gäller och därmed förbättra sin information. Huvudmännens information till verksamheterna, föräldrar, barn och elever är en förutsättning för att målgruppen ska kunna få sina rättigheter tillgodosedda.

Nationella minoriteter i Sverige

De nationella minoriteterna är

- judar
- romer
- urfolket samer
- sverigefinnar
- tornedalingar

De språk som erkänts som nationella minoritetsspråk i Sverige är

- jiddisch
- romani chib (alla varieteter)
- samiska (alla varieteter)
- finska
- meänkieli (alla varieteter)

Varje person avgör själv om hon eller han tillhör någon eller några av de nationella minoriteterna. Samiska, finska och meänkieli har starka geografiska kopplingar varför dessa språk även omfattas av särskilda regionala åtaganden.

SVERIGES MINORITETSPOLITIK syftar till att stärka de nationella minoriteternas rättigheter och ge stöd till minoritetsspråken så att de hålls levande. Förskolor, förskoleklasser och skolor har ansvar och spelar en viktig roll för att främja de nationella minoritetsspråken. Skolan ansvarar också för att varje elev efter genomgången grundskola, grundsärskola, sameskola eller specialskola har fått kunskaper om de nationella minoriteternas kultur, språk, religion och historia.

De fem nationella minoriteterna är judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. Gemensamt för nationella minoritetsgrupper är att de befolkat Sverige under lång tid samt att de utgör grupper med en uttalad samhörighet. De har även en egen religiös, språklig eller kulturell identitet och en vilja att behålla sin identitet.

Sverige har förbundit sig att beakta internationella överenskommelser, bl.a. ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Där ingår ansvar för samråd med minoriteten i frågor som berör dem, ansvar för att stödja språkens utveckling samt att motverka uttryck av diskriminering.

Lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk, Språklagen (2009:600)

Undervisning om nationella minoriteter

Skolan ska undervisa varje elev om de nationella minoriteternas kultur, språk, religion och historia. I ämnen som historia, samhällskunskap och svenska ska alla elever lära sig mer om de nationella minoriteterna. Detta uppdrag finns angivet i de övergripande målen och riktlinjerna till läroplanerna.

Utdrag ur Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritids- hemmet 2011, övergripande mål och riktlinjer

Skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola har fått kunskaper om de nationella minoriteternas (judar, romer, urfolket samerna, sverigefinnar och tornedalingar) kultur, språk, religion och historia. Rektor har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att skolpersonalen får kännedom om de internationella överenskommelser som Sverige har förbundit sig att beakta i utbildningen.

Utdrag ur kursplanen i ämnet historia åk 7–9 – centralt innehåll

Historiska perspektiv på urfolket samernas och de övriga nationella minoriteternas situation i Sverige.

Utdrag ur kursplanen i ämnet samhällskunskap år 4–6 – centralt innehåll

Urfolket samerna och övriga nationella minoriteter i Sverige. De nationella minoriteternas rättigheter.

Utdrag ur kursplanen i ämnet samhällskunskap åk 7–9 – centralt innehåll

De nationella minoriteterna och samernas ställning som urfolk i Sverige samt vad deras särställning och rättigheter innebär.

Utdrag ur kursplanen i ämnet svenska åk 4–6 – centralt innehåll

Språkbruk i Sverige och Norden. Några varianter av regionala skillnader i talad svenska. Några kännetecknande ord och begrepp i de nordiska språken samt skillnader

och likheter mellan dem. Vilka de nationella minoritetsspråken är.

Utdrag ur kursplanen i ämnet svenska år 7–9 – centralt innehåll

Språkbruk genom tiderna, de nationella minoritetsspråken i Sverige och deras ställning i samhället.

Språket är betydelsefullt

En viktig del av minoritetspolitikerna är, att ge stöd till minoritetsspråken så att de hålls levande och att ge möjlighet till att revitalisera ett språk som gått förlorat i föräldragenerationen eller ännu tidigare. Språket är bärare av erfarenhet, kunskap, tradition och kultur, och därför betydelsefullt som medel för utbyte av information och en del i identitetsskapandet. Språket är också bärare av erfarenhet, kunskap, tradition och kultur.

Modersmål i förskola och förskoleklass

Förskolan och förskoleklassen ska medverka till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att utveckla sin förmåga att kommunicera såväl på svenska som på sitt modersmål. Enligt läroplanen för förskolan ska medvetenhet om det egna kulturarvet och delaktighet i andras kultur bidra till att barnen utvecklar sin förmåga att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. Barn som tillhör de nationella minoriteterna kan i förskolan få stöd i att utveckla en flerkulturell tillhörighet.

Skollagen (2010:800)

Förskolan och förskoleklassen ska medverka till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål.

Läroplanen för förskolan (Lpfö 98, reviderad 2010)

Förskolan kan bidra till att barn som tillhör de nationella minoriteterna och barn med utländsk bakgrund får stöd i att utveckla en flerkulturell tillhörighet.

Vissa kommuner ska ge föräldrar möjlighet att placera sina barn i förskolor där hela eller del av verksamheten bedrivs på samiska respektive finska och meänkieli. Dessa kommuner är förvaltningskommuner inom lagstiftningen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Till sådana kommuner utgår statsbidrag. Länsstyrelsen i Stockholm har information om förvaltningskommunerna. Sök efter "nationella minoriteter" på webbplatsen: www.lansstyrelsen/stockholm

Undervisning i modersmål i grundskola och grundsärskola

Elever har generell rätt till undervisning i modersmål om en eller båda vårdnadshavarna har annat språk än svenska som modersmål och om språket utgör dagligt umgängesspråk för eleven. Eleven ska ha grundläggande kunskaper i språket. Rektorn beslutar om modersmålsundervisning. För modersmålsundervisning ska det generellt finnas minst fem elever i kommunen eller hos den enskilde huvudmannen. Vårdnadshavarna ansöker om undervisning i språket. En huvudman är skyldig att anordna modersmålsundervisning i ett språk om det finns en lämplig lärare. Om en lärare är lämplig eller inte avgörs av rektor.

Nationella minoriteter har utökad rätt

När det gäller samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch har elever, som tillhör någon av de nationella minoriteterna, rätt till modersmålsundervisning även om språket inte är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet. Eleven behöver inte heller ha grundläggande kunskaper i språket för att vara berättigad till undervisning i ämnet modersmål.

Det räcker med att en elev ansöker om modersmålsundervisning i något av de nationella minoritetsspråken, för att huvudman ska ha skyldighet att anordna sådan i verksamheten.

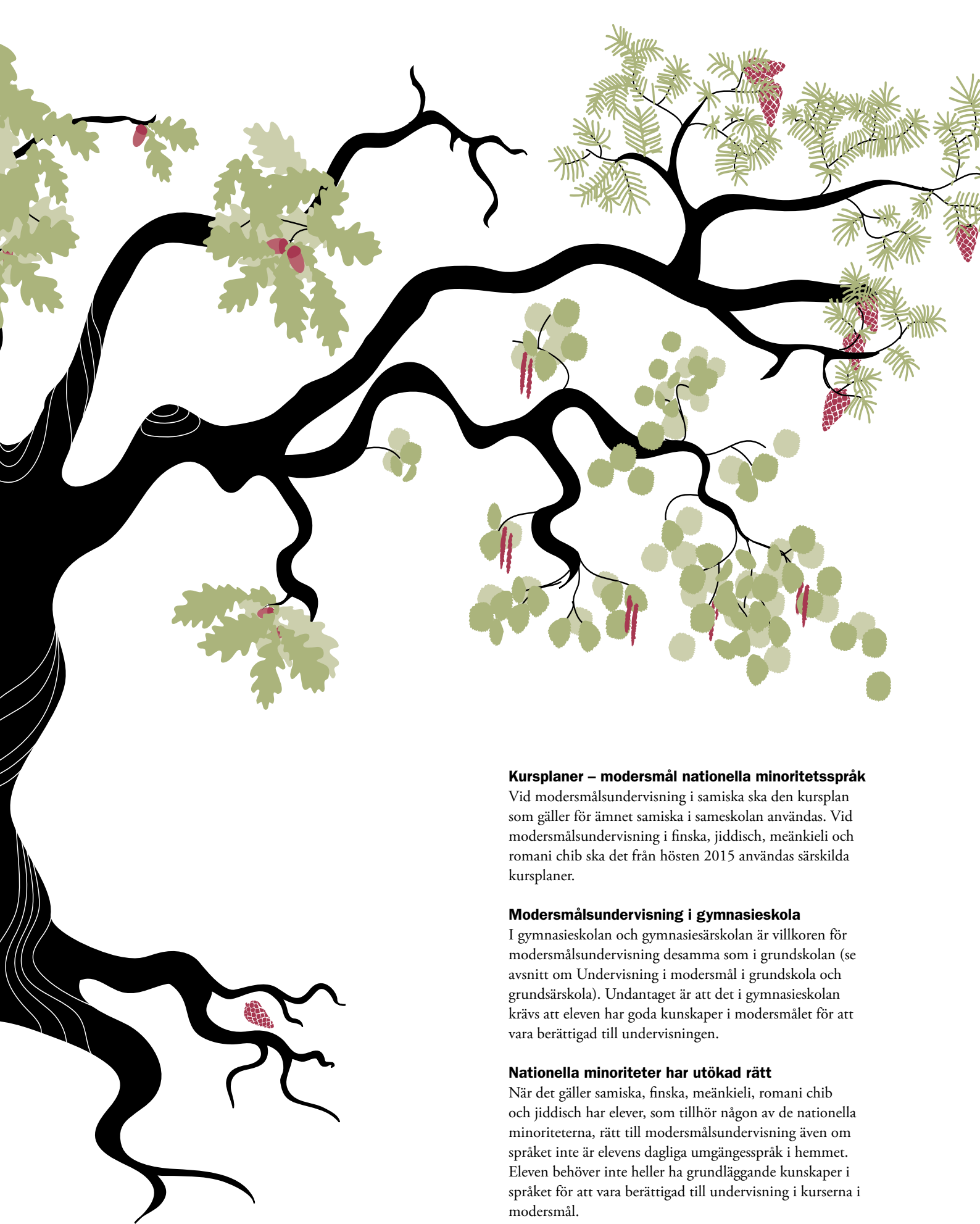
Modersmålsundervisning kan anordnas som språkval, elevens val, skolans val eller anordnas som undervisning utanför garanterad undervisningstid. Modersmålsundervisning får inte omfatta mer än ett språk för en elev. En romsk elev som kommer från utlandet kan dock få modersmålsundervisning i två språk om det finns särskilda skäl.

Den generella rätten till modersmålsundervisning utanför den garanterade undervisningstiden kan begränsas till högst sju läsår om inte eleven har ett särskilt behov av sådan undervisning. Begränsningen gäller dock inte modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk eller i ett nordiskt språk.

Skollagen (2010:800) reglerar modersmålsundervisning i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan.

Skolförordningen (2011:185) kompletterar i 5 kap. 7–13 §§ skollagens villkor för modersmålsundervisningen.

Kursplaner – modersmål nationella minoritetsspråk

Vid modersmålsundervisning i samiska ska den kursplan som gäller för ämnet samiska i sameskolan användas. Vid modersmålsundervisning i finska, jiddisch, meänkieli och romani chib ska det från hösten 2015 användas särskilda kursplaner.

Modersmålsundervisning i gymnasieskola

I gymnasieskolan och gymnasiesärskolan är villkoren för modersmålsundervisning desamma som i grundskolan (se avsnitt om Undervisning i modersmål i grundskola och grundsärskola). Undantaget är att det i gymnasieskolan krävs att eleven har goda kunskaper i modersmålet för att vara berättigad till undervisningen.

Nationella minoriteter har utökad rätt

När det gäller samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch har elever, som tillhör någon av de nationella minoriteterna, rätt till modersmålsundervisning även om språket inte är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet. Eleven behöver inte heller ha grundläggande kunskaper i språket för att vara berättigad till undervisning i kurserna i modersmål.

Modersmålsundervisning anordnas som individuellt val, utökat program eller som ersättning för andra språk, men inte för svenska och engelska.

I skollagen (2010:800) 15 kap. 19 § och 18 kap. 19 § finns grundläggande bestämmelser om huvudmannens skyldighet att erbjuda modersmålsundervisning för elever i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. De villkor som anges i skollagen kompletteras av gymnasieförordningen (2010:2039) 4 kap. 15–21§§.

Ämnesplaner – modersmål

Det finns inga särskilda ämnesplaner för modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk i gymnasie- eller gymnasiesärskola. Istället används samma ämnesplaner vid modersmålsundervisning i gymnasieskola och gymnasiesärskola, som finns för modersmålsundervisning för andra språk.

Nationella minoritetsspråk som språkval

En elev har möjlighet att läsa sitt nationella minoritetsspråk som språkval, i både grund- och gymnasieskola, och börja på en nivå som svarar mot elevens förkunskaper. Huvudmannen är skyldig att anordna undervisningen även om färre än fem elever ansöker om undervisning i språket.

Skolförordningen (2011:185)

Gymnasieförordningen (2010:2039)

Möjligheten till tvåspråkig undervisning

En huvudman får anordna delar av undervisningen i grundskolan på andra språk än svenska. Det gäller för elever som har ett annat språk än svenska som dagligt umgängesspråk med en eller båda vårdnadshavarna i hemmet. Under den sammanlagda tid som tvåspråkig undervisning anordnas får högst hälften anordnas på ett annat språk än svenska. När det gäller tvåspråkig undervisning är reglerna lika för alla språk.

Skolförordningen (2011:185) 9 kap. 12–13 §§ innehåller bestämmelser om tvåspråkig undervisning.

Förordningen om försöksverksamhet med tvåspråkig undervisning i grundskolan årskurserna 7–9 (SFS 2011:421) gäller till utgången av juni 2016.

Fjärrundervisning

En huvudman för grundskolan kan anordna fjärrundervisning i ämnena moderna språk, modersmål, samiska i sameskolan och teckenspråk samt i studiehandledning på modersmål. En huvudman för gymnasieskolan kan anordna fjärrundervisning i ämnena moderna språk, modersmål och teckenspråk samt i studiehandledning på modersmål. En huvudman kan organisera fjärrundervisningen inom sin organisation. Huvudmannen kan också teckna avtal för undervisningen med Sameskolstyrelsen och Specialpedagogiska skolmyndigheten – men bara för undervisning i teckenspråk och samiska.

Fjärrundervisningen regleras i Skollagen (2010:800) 1 kap. 3§, 23 kap. 4§ och 29 kap. 22a §.

Skolförordningen (2011:185) 5a kap.

Gymnasieförordningen (2010:2039) 4a kap.

Sameskolan och samisk undervisning för samiska barn

Samiska barn, men även andra barn (om det finns särskilda skäl), får fullgöra sin skolplikt under årskurs 1–6 i samesko-

lan. Undervisningen ska ges på svenska och samiska och ämnet samiska ska förekomma i samtliga årskurser. Kursplaner för grundskolan gäller också för sameskolan. Kursplan för samiska ska även användas vid modersmålsundervisning i grundskolan. En huvudman får anordna integrerad samisk undervisning för samiska elever vid sin grundskola efter att Sameskolstyrelsen har godkänt det. Med samisk undervisning avses undervisning med samiska inslag.

Skolförordningen (2011:185) 9 kap. 12-13§§

Läroplanen för sameskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (Lsam11)

Samiska perspektiv, Diskussionsunderlag för grundskolan, (Skolverket 2014)

Särskild utbildning i judiska studier

Huvudmän kan ansöka hos Skolverket om att anordna särskild utbildning i judiska studier. Utbildningen ska vara öppen för alla elever och vara riksrekryterande. I den särskilda utbildningen ingår ämnet judiska studier som omfattar judisk religion, historia, traditioner och kultur. Elever på den särskilda utbildningen ska som språkval erbjudas undervisning i hebreiska och/eller jiddisch.

Förordningen om särskild utbildning för judiska studier i grundskolan (SFS 2011:398)

Kursplanen i judiska studier i grundskolan (SKOLFS 2011:118)

Kunskapskraven för ämnet judiska studier i grundskolan (SKOLFS:2011:125)

Diskriminering och kränkande behandling

De nationella minoritetsgrupperna har på olika sätt och i olika utsträckning levt marginaliserat och segregerat. Idag är situationen annorlunda men många möter fortfarande fördomar och negativa attityder. Arbetet mot kränkande behandling är en viktig del av förskolors och skolors demokratiska uppdrag. Frågor som rör diskriminering regleras i diskrimineringslagen men frågor som rör kränkande behandling regleras i skollagen. En konsekvens av de två lagarna är att skolorna ska ha en likabehandlingsplan enligt diskrimineringslagen och en årlig plan mot kränkande behandling enligt skollagen.

Diskrimineringslagen (2008:567)

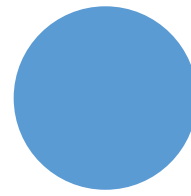
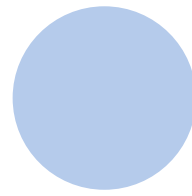
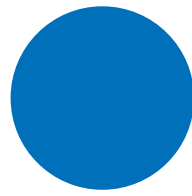
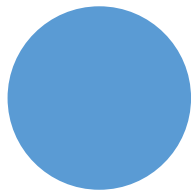
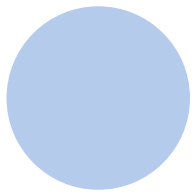
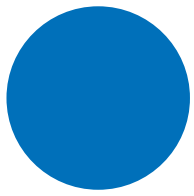
Skollagen (2010:800)

Skolinspektionen har tillsynsansvar

Skolinspektionen kontrollerar att skolhuvudmännen följer de lagar och bestämmelser som gäller för verksamheten. Inom ramen för Skolinspektionens tillsyn och i Skolverkets uppföljningar uppmärksammas regelbundet huvudmännens arbete med och för de nationella minoriteterna.

Skolverket stödjer och informerar

Skolverket informerar på olika sätt om nationella minoriteter och nationella minoritetsspråk i förskola och skola. Skolverket bidrar till utveckling av kursplaner, stödmaterial, läromedel och uppdragsutbildningar för lärare i nationella minoritetsspråk.

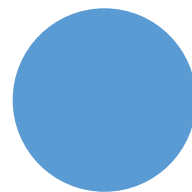
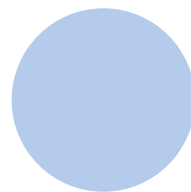
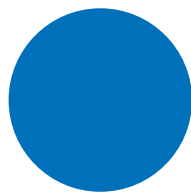
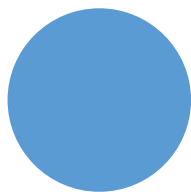
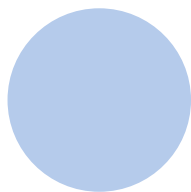
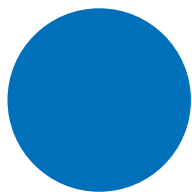
Sammanfattning av huvudmannens skyldigheter

Huvudmannen

- ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola har fått kunskaper om de nationella minoriteternas kultur, språk, religion och historia,
- har krav på sig att informera om minoriteternas rättigheter när det gäller utbildning,
- ska säkerställa att barn i förskolan och elever i förskoleklassen med annat modersmål än svenska får möjlighet att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål,
- ska anordna modersmålsundervisning för de nationella minoriteterna i skolan,
- ska skydda och främja de nationella minoritetsspråken och ska även främja de nationella minoriteternas möjlighet att behålla och utveckla sin kultur i Sverige, och har ett övergripande ansvar för att diskrimineringslagen efterföljs.

ATT LÄSA...

- ▶ Skolverket om nationella minoritetsspråk – www.skolverket.se/minoritetsprak
- ▶ Skolverket om nationella minoriteter – www.skolverket.se/skolutveckling/larande/nationella-minoriteter
- ▶ Regeringens om minoritetspolitik – www.regeringen.se/regeringens-politik/demokrati-och-manskliga-rattigheter/nationella-minoriteter/
- ▶ Länsstyrelsen i Stockholm, webbplats om samordning av minoritetspolitiken – www.lansstyrelsen.se/stockholm/sv/manniska-och-samhalle/nationella-minoriteter
- ▶ Om och för de nationella minoriteterna – www.minoritet.se

Beställningsadress:
Fritzes kundservice
106 47 Stockholm
Telefon: 08-690 95 76
Telefax: 08-690 95 50
E-postadress: skolverket@fritzes.se

Beställningsnummer: 07:1002
ISBN-nummer 978-91-7559-197-1
Uppdaterad 2015-09-15
Grafisk formgivning: Typisk Form designbyrå
Illustrationer: Tobias Flygar
Tryck: Elanders Sverige AB 2015

Skolverket

www.skolverket.se